

Владимир Јагличић

БИТИ
СРПСКИ
ПЕСНИК

УВОД

Дечице, будући српски песници, нишем ово због вас. Ево како је, по мени, било.

ПРВОСВЕШТЕНИЦИ ЗЛАТНОГ ХРАМА

Мислим да је свет познавао шесторицу генијалних песника: Хомера (историја), Дантеа (шетња кроз други свет), Шекспира (студија људских карактера), Гетеа (универзални ум), Пушкина (побуна словенске осећајности) и Игоа (политички дух). Они су становници, и домаћини, златног храма, у граду сунца. Њиховом статусу одговара статус сталних чланова Савета безбедности у нашем свету. Сваки „историјски” народ дао је по једнога.

Иза ове шесторице генија, око храма, и на његовим прилазима, у бољим квартовима и отменијим кућама, много је великих писаца и песника, чије дело, на моменте, показује генијалне увиде. Њихов списак је превелик за набрајање: имају привилегију да каткад обедују са небесницима. Штавише, доста је и мањих писаца и песника који, захваљујући каквом генијалном стиху или реченици, заслуже позив. Заједно са одличним, врним, осредњим, па чак и slabим уметницима, они образују „заједницу високих духова” о којој је, каткад, у по гласа, говорио загонетни Гете.

Свој златни храм наравно, имају и друге уметности.

Тема овог текста је где се, у оваквим размерама, налази српска поезија, а где, у њеном оквиру, моје кукавно умеће.

Српска поезија не познаје генијалног песника, а онемо што се под таквим песником подразумева, највише су се приближили Његош, Дис и Настасијевић. То су велики песници, са повременим генијалним увидима. Његош је законодавац, Дис демоноско око, а Настасијевић ископ. Уз њих, српска књижевност дичи се неколицином великих песника: И. Гундулић, Венцловић, Вишњић, Мушички, Стерија, Радичевић, Ђура, Змај, Лаза Костић, Бојић, Дучић. Гундулић је песник српске ренесансе, Венцловић најбољи песник свог века, Вишњић глас народа, Мушички манастирска стишаност мудраца, Стерија звоно скелсе, Радичевић туга и оној ране смрти, Ђура уклетник, Змај национална дика, Лаза Костић чежња за светском културом, Бојић химна векова, Дучић српско властелинство.

Па ипак, међу свим овим именима има једно, по мени, значајније. Он је можда од многих овде набројаних, слабији песник. Али, будућност му је дала за право. Тај песник је образац тачног говора, течног стиха, јасне мисли и узорито дозирањих осећања. Његово име је Војислав Илић. Иако није највећи, Војислав Илић је вероватно највише песник од свих који су до данас писали на српском језику. Његова рана смрт није надокнађена. Да је поживео Дучићеве године био би од њега за коњу бољи. По дубини мисли надмашује све наше романтичаре и непосредно, романтичним стихом (што је парадокс својствен великим), наставља класицисте, Венцловића, Стерију и Мушичког. Песници као Илић јављају се крајем века да убокоре најлепше што је пре њих цвало. Илићева песма увек тежи да буде значајан догађај: нешто озбиљно о озбиљној ствари. Види се, више кроз њу, него из ње, да песник високо држи до моћи поезије, до важности изговореног и, посебно, до свести о песничтву као памћењу и сведочењу. Строг, ламентни Илићев тон, можда и више него садржај његових песама можда је и нешто највише што је српска поезија до сада дала. Тим тоном, кад свет нестане, ваља опевати свет.

У првој половини двадесетог века српска поезија је добила више врских, али, по мом мишљењу, не и великих, песника који су, у својим најбољим тренуцима, показивали несвакидашњу вредност (Пандуровић, Ракић, Шангић, Р. Петровић, Црњански, Вилавер, Д. Максимовић, Давичо, М. Павловић, Попа, Б. Радовић, Бећковић).

Од њих, Павловић и Попа су показали разумевање потреба које је српска поезија осећала током педесетих и шездесетих. Најпре њих двојица су остали верни поезији, што многи песници пре њих (Р. Петровић, Црњански, на пример) нису. Затим, они су схватили да је велика разлика у томе стварате ли велику песму, или велико песничтво (Мислим да им се, у овом подвижничком науму, придружују и Десанка Максимовић, која је у позним својим годинама писала изванредно). Многи нани песници су читав свој живог сливали у једну генијалну песму, док им је песничтво остало „у траљама”. Попа и Павловић су кренули обрнутим путем: ка песничтву. Мислим да је то такође дуг Војиславу Илићу. Павловић на једном месту, наоко, замера Илићу што је остао без једне велике, антологијске песме. Међутим, с друге стране, пропушта да му ода признање зато што је Војислав, мање-више, увек био на висини задатка.

Да ли су Попа, Павловић и Десанка у овоме успели?

Јесу, у границама свог талента.

Дакле, и јесу и нису.

Попа је исувише закончан, гризе сопствени реп. То смо већ имали, у бољем издању, код Настасијевића. Павловић, је оптерећен својим знањем и ретко када хоће да открије душу (*Ми смо се надали бољем живојћу под новим господарима*, или *Изгибоше Србљи на Голију*). Попина и Павловићева песма готово никад није цела лена, што рекао Богдан Поповић, она не испуњава читаоца, већ, напротив, захтева да јој се читалац покљони као непознатом кумаиру. Али, нашто? Поезија није идеологија. Има тренутака кад је, што рекао Јепе Окјер, „лудица песник“ велики песник: Попа и Павловић за то знају, али кад пожелеле да се „отворе“, шениром избацују мрак из собе. Десанка је, опет, небрижљива у форми: не може се бити велики песник са Дединчевим и Благојевићевим, разливеним, стихом. Потребан је чвршћи шав.

У савременој српској поезији извесна обележја великог песника стекла су се код Стевана Раичковића и Ивана В. Лалића. Обојица су Илићева школа. И док се за Лалића то, мање-више зна, мање је знано да је све што је Раичковић написао хтело да буде у вези са Војиславом. Ова двојица песника су, пре свега, наследили Војислављев тон: његов вижљав стих и урођену аристократију. Обојицу карактерише одвајање од нео-симболистичког концепта са ким су у младости кокетирали, и од којег, у ствари, ако га превладате, и почиње пут ка великој поезији. Ране Лалићеве песме су испевале у симболистичком кључу. Он у тој, раној фази, има свакаких стихова. М. Павловић, рецимо, кокетни стих *о озверене звезде, о озвездане звери*, који ја, грешан, не разумем, сматра антологијским. Раичковић је према симболизму одмах испољио резерву и био битно друкчији. Због тога је већ са *Каменом усјаванком* (1964) стигао до велике поезије, док је Лалићу требало доста времена: тек са две предсмртне песничке књиге (*Писмо*, 1992. и *Чешири канона*, 1996).

ПРЕКО НЕПРЕКОРАЧИВОГ ЗИДА

Има још наших савременика који могу да прекораче „непрекорачив зид“, под условим на напишу своје *Писмо* или *Камену усјаванку* – у распону од Милована Данојлића, Симовића и Бранислава Петровића до Ђорђа Сладоја и Миросава Тешића (што се млађих песника тиче, у које убрајам и себе, о њима се не може озбиљно, у овим стварима, говорити, док не наврше четрдесету годину живота).

БИТИ АПСОЛУТНИ ПЕСНИК

Не знам докле сам догурао, а не знам ни докле ћу. Да бих проверио колике су ми моћи, преводио сам, рачунајући да оно што не може издржати конкуренцију великих светских песника, нема ни разлога да живи.

Каткад моја мисао и стих издрже поређење. Оно што засад сигурно знам јесте да сам апсолутни песник. Знам да сам апсолутан песник по томе што све могу да препевам. Све што видим, или чујем.

Стихови су ме опседали још зарана, из детињства. Само што сам тад писао дечје песме: сматрао сам да деца треба да пишу за децу, а одрасли за одрасле. У средњој школи сам писао прозу, а од факултета наовамо, поезија је, изгледа, победила.

Могу да прођем поред вас и да о томе напишем сонет. Могу да погледам у пеки предео и да га пресликам, у тачним римама. Могу да се ужи-

вим у давно мртва бића и да опевам њихов живот. Могу да postanем њихов изгубљени глас.

Све ово могу: али још не знам ни да ли сам добар, а камоли „сјајан” или чак „велики” песник, како ми често, да ли ругајући се, кажу. Уосталом, рекли су ми и да сам најгори песник на свету, да сам фашиста, шовиниста, продана душа, и шта све не. Могуће. Али да сам ансолутни песник, мислим да се то не да порећи.

УТАКМИЦА

Које место заузимам у мојој, млађој-средњој генерацији српских песника? Ласкам себи, водеће. Онда станем пред огледало, и кажем: „Будало! Зар је то твоја утакмица?”

ПРИЗЕМЉИТИ ЛОПТУ

Кад сам запазио да се Лалић и Раичковић, на неки начин, издвајају од својих вреника, поставио ми се нов проблем: у чему су њихове мане? Шта би требало доправити и променити? Шта је овој двојници песника за сметало да буду још бољи?

Недостатак сам видео у њиховој погоспођености. Исувише се, каткад, види да су академици. Нема лековитог враћања изворима, нема обнове – поготову код Лалића. Учинило ми се да ни један од њих двојице нема снаге (или искрености, како хоћете!) запевати:

*Сјудена ме киша шиба
већ васцели дан,
ој, прими ме, крчмарице,
у твој леи сјан!*

Од савремених српских песника овако би могао певати, можда, једино Бранислав Петровић, који и има једну двну песму о љубави крчмарице и њеног госта, рабације. Већ Љубомир Симовић, у овој теми, имао би проблема: његова крчмарица би постала вепгица, а крчма пећина. Симовић би вратио у песму симболе: тражио веће и губио из вреће.

Тешко је ући у психологију једног рабације и свести мисао на његову једноставну, вечну људску чежњу, као што то овде чини велики Ђура:

*Саву, Млаву, и Мораву
прелазећи ја,
тјебе сам се зажелио
и лакога сна.*

Ако сам, дакле, у праву, савременој српској поезији потребно је приземљење, одлазак на периферију, у село, у шуму, у кафанску шатру, у самоуслуге, на пијац. Пречесто слична сувој дреновини, српска поезија данас вапи за повратком у дивље стање невиности.

СЛАБОСТ И СНАГА: СРБИЈА

Још нешто, чини ми се, фали поезији Раичковића и Лалића. То је национална компонента. Они су, наравно, исувише песници, да би националне теме прескочили. Лалић има „Опело за седам стотина у Глини”, „1804”, „Плаву гробницу”, а Раичковић збирку *Сувшиња ђесма*. Међутим, пробајте да у песничком делу ових песника пронађете реч „Србија”. Тешко. Има мишљења, не без основе, да је писати добро на добром српском језику довољно: употребљавати речи „српски” и „Србија” испада нападно и неукусно.

Хајде да се, за почетак, сложимо.

Али, ако се загледамо мало боље, приметимо да читава једна генерација избегава ту реч (Данојлић, Б. Радовић, Б. Петровић... итд). Сви наши велики песници, закључно са Дучићем, не пропуштају да Србији испишу песме љубави. У ствари, Србији су се, како треба, одужили управо песници које смо, можда и грешећи се, навели као мање: Десанка, Павловић, Давичо, Попа.

Мислим да је реч о ширим друштвено-политичким околностима које су до овога довеле. Да ли је код других народа тако? Довољно је сетити се Јејтса: „Ирска” му свака друга реч. Кад о овоме мислим увек се смркнем: наши водени песници као да су осећали стид од порекла.

Сада је, наравно, касно.

На овом питању, за које су руски песници и у смрт ишли, српска поезија је пала. Она није имала личност која би се одупрла конформизму и смела да каже истину. Отуда и толико одушевљених похвала ћутњи којих имамо последњих година, отуда збављено-отужни покрет песника „краја века” који је на сва звона, у време уједињења српства, ударио у кукњаву: У наслеђе нам је прешла, на жалост, сад већ педесетогодишња традиција салонског дисидентства, у којем се истина прећуткује, и где се, чак, теоријски доказује да је у песничтву најбоље ћутати. Преузета је она Андрићева девиза у „у ћутању је сигурност”, а заборавило се да Андрић говори о турским временима. Очито, та времена у нас још увек нису прошла, до слободне је далеко (да не кажем далеко је сунце).

Наравно да такав пут води у националну књижевну трагедију.

О злотворима се мора говорити.

Код нас је први проговорио Гојко Ђого. Нек су му ране срећне.

ВОЛЕТИ СРБИЈУ

Написати велику песму у којој ћеш са љубављу оневати родни крај, националну историју и тзв „славну” прошлост јесте у поезији један од најтежих задатака. Увек је функционалније и лакше просути киблу.

Дучић је у својим „Царским сонетима”, по мом мишљењу, увек велики песник. Он се у њима диви српском средњовековљу. И, потпуно је у праву. Ако се упореди са европским стандардом тога доба, српска држава је међу најнапреднијима у Европи.

Црњањски, међутим, који није ни у пола песник какав је Дучић, има и овакве стихове:

*Јаук и гробље је народ мој.
А славна прошлост је лаж.*

Ови стихови су генијални.

Шта се одавде даде закључити? Методом негације лакше се стиже до песничкога учинка.

Ипак, морамо знати: теже је волети и бити одап нечему што је, толико пута, кроз историју, прљано и будзашто продавано, а ипак остало. А што се генијалности тиче, и ђаво је генијалан. Сетите се оног духа са острва Церен, кога је, на спиритистичким сеансама, призивао Иго. Тај је писао поезију боље од Игоа, јер је ђаво биће које је духовно надмоћно у односу на човека.

Али, стихови Црњанског нису из те приче. Они су ствар љубави. Црњанског боли тешка судбина свог рода. Колико ужаса и истине у стиху: *Јаук и гробље је народ мој!*

Можемо је кудити, или хвалити, али морамо волети Србију.

ОМИЉЕНЕ РЕЧИ

Из свих ових разлога, ја сам хтео да напишем много песама у којима ће „Србија“ и „српско“ бити често рабљене речи. Нешто ми недостају.

ДУХ ПРОТИВРЕЧНОСТИ

Хтео сам, као песник, да одем међу људе, да их слушам, и да са њима разговарам. Тим пре, јер ме је све од њих одбијало. Ово је, вероватно, необјашњива противречност, али дух противречности често је зачетник.

ИСКАЉАТИ ПИРОЋАНКЕ

Имати разумевања за људске слабости. У ту сврху ваља, гдекад, и искаљати пироћанке.

ЈА И БОГ: МЕНИ, МОЛИМ, ГОРЧУ

Ја сам хтео да будем српски национални песник.

То је веома тешко, јер сам васпитан у комунистичком духу, који је из рационалне скепсе често прелазио на несхватљиву веру да ће човек победити смрт.

Отуда моја побожност која се често граничи са помиреношћу и побуном. Верујем у Творца света, али му штошта не праштам. И, ако ме буде удостојио, свашта ћу му рећи.

А шта ако затекнем заплашено детенце? Или мршаваг старчића кога тресе грозница?

Ваљда ће наредити неком од анђела да нам скува по кафицу. Мени, молим, горчу.

БИТИ ЦАР ИЛИ НИШТА

Не бити песник краја, почетка, или средине века. Бити песник свих времена, и својина свих народа света, кроз српски род и језик. Бити цар или ништа. Боље и ништа.

ПОРУШИТИ МОСТОВЕ

Порушити мостове за собом, као Хаген. Вратити се са пгитом, или на њему.

БИТИ НАДЈАСАН

Једанпут ми је, доста давно, један тада непознати, а данас познат песник, читао своје стихове, које нисам разумео. То сам му и рекао. Он одговори: „Ти не разумеш поезију!” „Напиши да разумем”, замолих га. „То онда неће бити поезија!” „Сад ти не разумеш мене! Напиши да разумем, а да ипак буде поезија!”

Ни данас не говори са мном.

С... КОНОПЦЕ

Српска интелигенција сноси судбину српског народа. То ће рећи да умногоме отиче од генетског отпада – од оних који у двадесетом веку нису положили своје животе на олтар отаџбине.

Можда је и зато међу песницима толико шкарта.

Оснивали смо, нас неколицина, с коца и конопца, некакав књижевни часопис.

Запело је већ око имена. У онгицају, више њих: „Богаз”, „Звоно”, „Писмо”, итд. Али, нашао се паметар који је донео неколико предлога. Песник. Надреалиста.

„Моји предлози су следећи. Као прво, *Мач мостџова*, како се звао један француски часопис. Али, пошто видим да вам се не допада, онда предлажем *Смрт у књиџари*. Ипак, најбољи предлог оставио сам за крај: Оне-свеснићено пиле! Шта велике?”

И, замислите, наљутили су се на мене, кад сам предложио да се нађемо на мом, нешто умеренијем предлогу, *Срашчи конопце*.

Нисам успео да убедим колеге да је у том имену садржана вишезначна симболика, укључујући и Роденовог „Мислиоца”. Дечице, не зезам се. Ово је стварно било.

Кад сам, убрзо после тог састанка приговорио главном уреднику часописа због тога што је грешни предлагач одређен да буде уредник за поезију, сматрајући да за тај посао није способан, они ми је, сасвим озбиљно, одвратио:

„А зашто тако мислиш? Па чуо си како познаје и прати светску културу!

„Шта имаш против њега? Да нисте у завади?”

Слегнуо сам раменима, и латио се свог дела посла – уређивања критике. За један од првих бројева донео сам, између осталих, приказ др А. Миљковића на књигу Станислава Кракова о ђенералу Недићу и полемички текст протојереја др Жарка Гавриловића на роман Д. Јовановића о Светом Сави.

Главни уредник се ужаснуо:

„Па знаш ли да је главни финансијер листа члан ЈУЛ-а!”

„Знам, па шта?”

„Слушај, не желим проблеме. Није тренутак. Зашто баш ми да се чешемо где нас не сврби? Молим те, повуци текстове!”

„Али, желим да моја рубрика буде читапа. Донео сам текстове који ће изазвати реакције, заинтересовати јавност...”

„Ама шта ти је, човече? Ми смо књижевни лист! А не некаква политичка трибина! Каква јавност! Само ми још то треба!”

Прикази, наравно, нису објављени.

Овај случај сам навео да бих показао на чему се држи српска официјелна књижевност, и каква идеална спрега влада између таквих кругова са „демократским” институцијама власти. Постоји прећутни договор.

БУДАЛЕ И П...

Српски интелектуалци данас: ђа будале, ђа пичке. И пачица која одолева.

ПЕСМЕ НА УВЦЕ

Тешко ми пада недостатак читалаца. Увек ме буни: како то да на књижевним вечерима редовно постижем успех, а да моје књиге, ипак, купује, па и чита, сразмерно мали број људи?

Наш народ, чудна ствар, воли да слуша поезију, а не да је чита. И прихвата само онога ко „прође” на уво.

Савремена српска критика, изузев Чедомира Мирковића, није ме прихватила, и ја се на то не жалим. Али, недостатак читалаца ме збуњује и операсположује. Јавно истунајући, ја се некоме обраћам.

НАЈЛЕПШЕ ПЕВАЈУ ЗАБЛУДЕ

Преводећи, питам се – шта иапа култура нема? Затим: шта јој је представљено у кривом светлу? Читаве песничке генерације у Србији школоване су на лошим преводима. Кад се човек дубље загледа у светско песничко наслеђе и упореди га са нашим заблудама о њему, ухвати се за главу: ништа није онако како су нам говорили.

ТОВ СВИЊА

Саветујем српским песницима да добро једу. Али, да се не продају, ако може. Ако мора, у име породице, онда се треба оставити било каквог јавног ангажмана и искључиво писати песме.

Што се мене тиче, чини ми се да се још увек не дам. У ту сврху сваке године утовим по једну свињу, на очевом имању у селу Драчи. То ми омогућује немалу слободу.

Чујем да је Драгослав Михаиловић, на Дивчибарама, добар калемар. Милован Данојлић ми је у Ивановцима, кад сам пре пет-шест година, са Јовицом Јанковићем и Славицом Величковић, крепуо код њега, на ходочашће, показао качарицу са алатима: сваки бонсек, свако сврдло, свака турпија, имају своје место.

О томе је, дечице, сањао Мандељштам: једна избица, једна пгалица, једна кривица.

Не дозволите себи да у вучјем свету будете сиромашни. Међу сиромашнима нема слободе. Трудите се да будете што нормалнији, по могућ-

ству тзв. „обичан“ човек. Не заборавите да је малограђанштина, коју с правом презиремо, чувар живота, а да је геније, често, грешка природе.

Оснујте породицу да бисте имали у име чега да се борите за хлеб свагдашњи, да бисте волели и били вољени. Породица српског песника не сме да трпи зато што је он песник. Српски песник мора да буде јак мушкарца, муж, отац породице и делија. Мора бити много, много добар у свом послу. Међу најбољима.

Скандали? Може, али с дебелим разлогом. Кад прекиши. Рембо је са првог спрата нишао по пролазницима, али не памтимо га по томе.

ОБЈАВЉИВАТИ НА ЋИРИЛИЦИ

Нека су вам књиге омиљених писаца увек при руци. Посебно српске књиге и писци. Штапајте своје књиге на ћирилицу. Тим пре, јер против латинице, ми, Срби, ништа немамо.

ГРЕШНИК, ВЕРНИК И ОТПАДНИК

Кад хоће да ми кажу да су ме признали као песника, али да ме ипак не воле, онда ми кажу да сам традиционалиста. Затим, на тој заблуди, граде слику о мојој грешности.

„Какав си ти традиционалиста кад пијеш алкохол? Какав си традиционалиста кад гледаш лепе жене? Какав си верник кад једеш мрсно на посан дан?“

Једном рецју, они би волели да традиционалисти не једу, не пију и не карају.

Можда и нисам неки верник. Али верник јесам. Јер сам грешник.

ПРОВЕ(Т)РАВАЊЕ ПЕСМЕ

Децо, нек вам буде за наук: ништа није онако како вам се говори. Проверавајте. Проветравајте. Претрајавајте.

Проверите и овај текст.

ЈА САМ БИО У СРБИЈИ, СРБИЈА ЈЕ НА РОБИЈИ

Сетимо се једног дистиха Петра Пајића из његове чувене песме „Србија“.

*Нано моја, ти нас сјаси:
Не дај ватри да се гаси.*

Неко ће рећи турбо-фолк.

Не, нешто друго: истинска уметност, која се, дечице, врло често, пађе на ивици кича.

Ја сам мислио: како имати овакве стихове, народу блиске, који улазе у свест и видокруг обичног човека (многи их знају напамет, а мало ко зна њиховог писца), а истовремено задржати лалићевску, и раичковићевску господштину?

И знате ли шта сам открио: лакше излазим на крај са песничтвом Раичковића и Лалића, него са овим Пајићевим осмерцем.

Не знам да ли ми верујете.

ПОДЗЕМНЕ ВОДЕ

Част успешнима!...

Нека им – места у вечности, титуле, чланства у ЦК, лепобоке секретарице и хомосексуалне интернационале... а мени, за обнову, требају: Д. Грбић (*Србија земља, њочкови у блају...*), С. Машић (*Можда га је заволе-ла немањика млада...*), С. Вукосављевић (*Хоћемо ли се сресћи, или ника-да више...*), Б. В. Радичевић (о мртвом брату: *Јер сјарији је, и њему више шреба*), С. Ракитић (о сопоћанском анђелу: *Ти, најзад, даде зиду крила*), Б. Петровић (*Кад човек изгори, шад њејео све је*), Љ. Симовић (*Крај мене, Ви-шња: загрлила ме ногом*), М. Данојлић (*То је моја земља: њејком, у Мила-новцу*), К. Илић (*Србија жели царство земно*), Р. Ного (*У језерцу ока ка-њон се огледа*), П. Чудић (*Нека њраје, макар све њројало/бедни живоји њод кајом небеса!*), М. Гавриловић (*Над Србијом црна киша лије / а ти мене њишаш како ми је!*), Ђ. Сладоје (*Моја једина, наша сестјра Сенка*), М. Не-надић (*Дошло време кућо сјара: да се оде*), Д. Лакићевић (о гробљу: *Земља њурска, небо њравославно / ој, давори, ти Косово равно!*) и многи, многи други... чак и један несретни Сретен Кушаковић:

*Од овог нисам
ни од од оног свеџа,
а бол се негде
научи да цвеџа...*

Не спорим да су, каткад, мане ових песника веће него врлине. Али, они имају нешто што се не може научити, што имаш или немаш. Подземни ток српске књижевности у наредном веку излиће се као бујица.

Код ових песника чести су изненадни проблесци генијалних обасјања. Немамо генијалне песнике, генијална песништва. Немамо генијалне песнике, генијална песништва – али имамо много генијалних стихова, и то тамо где им се човек мало нада.

Као ниједно друго, наше песништво захтева антологичара који ће покушати да на једном месту уједини све што у српском песништву вреди од Светог Саве до данас. Покушај Миодрага Павловића ваља проширити барем за три до четири пута (пре свега за дубровачку књижевност!), да би се, тек онда, стекла права слика о печем што српски народ има као, можда, најтрајнију и најсигурнију тековину.

Та тековина је наша, православна саборност, у порти оног златног храма. „Опроштајно окушљање”, рекао би мудри Миодраг Павловић. Кад бих успео додати свој камичак, помислио бих, бар на трен, да сам се имао рапта родити.